

СОЦИОЛОГИЈА ПОЛИТИКЕ

Проблеми, теорије, идеологије- Књига прва

Владимир Н. Цветковић, Универзитет у Београду,
Факултет безбедности, Београд, 2018

Суштинска повезујућа мисаона нит читаве „Социологије политике“ могла би се, верујемо, сажети у следећем- „Свака политичка заједница је „прича за себе“ и не може се угурати у неку од припремљених идеолошких фиока или теоријских калупа. Задатак социологије политике јесте у томе да познаје и признаје специфичност политичких заједница, те да их проучава на емпиријском нивоу који се не прилагођава теорији, већ бива полазиште за мишљење на основу, истина, увек општих теоријских поставки, али из којих би требало да следе специфични партикуларни закључци“. Но, да би се до овако постављеног циља дошло, аутор овога дела нуди критички преглед основних политичких појмова, феномена и процеса, „општих места“ како предмодерних времена, тако и Модерне.

Уџбеничког карактера, ово дело намењено је превасходно студентима безбедности (наравно, и осталим заинтересованим за ову проблематику читаоцима), те је и конципирано понајвише у складу са њиховим потребама. Феномен безбедности који се током 21. века наметнуо као „кључни политички, социолошки, уједно и филозофски, односно етички проблем“ нужно намеће захтеве онима који желе да постану „професионални безбедњаци“ да морају поседовати „етаблирано знање научних дисциплина“ (из области филозофије политике и етике, права, социологије, психологије, политикологије, екологије и др.), као и „знање и вештине новоуспостављених хибридних наука/студија безбедности“, а које се „уједињавају са умећима управљачких знања наука/студија менаџмента“. Према речима аутора, „насупротив симплификацијама и игнорантском приступу безбедности, истински стручно, дакле, целовито и делотворно усвајање знања и вештина из области безбедности подразумева широки спектар знања, а посебно оног које долази из, за безбедност свагда кључне, политичке сфере. Стварно упознавање са бројним димензијама безбе-

дности нужно значи познавати основне појмове политичког мишљења и праксе, што подразумева свест о начину функционисања политичких институција и/ или уставног поретка, тј. знање о облицима (зло) употребе политичке и сваке друге моћи“.

Будући да је „свака врста безбедности инаугурисана или провоцирана политиком која јој даје садржај, повод и смисао“, односно да је „безбедност битно и одлучујуће политички феномен!“, аутор нас кроз пет поглавља упознаје са: пореклом политике, основним проблемима на које се наилази приликом њеног проучавања, те њеном вишезначности и различитим карактерима у предмодерној и модерној епохи; многобројним тумачењима политике, њеним функцијама доношења и спровођења одлука, импликацијама јавног деловања политике, те проблемом легитимитета и примене силе у политици; поимању политике (филозофском и научном), вредносним судовима и објективности, типологијама теорија о политици, међуодносу државе и друштва, различитим значењима државе кроз историју, модерној држави и грађанском друштву; политичким мотивима, циљевима и интересима, легитимитетом и легалитетом, државним уређењима и начелима владавине; политичким идејама, са акцентом на правду и политичком вођству и елитама; суверенитету и ауторитету, конфликту и консензусу; идеалима, друштвеним визијама и погледима на свет; теоријама и идеологијама; либерализму, комунизму/социјализму, социјалдемократији и конзерватизму (као посредујућим облицима), фашизму и нацизму (као екстремним облицима), те хибридниим формама- национализму, популизму и фундаментализму; државним институцијама, јавности/јавном мњењу и медијима, политичким партијама, покретима и (не)формалним групама.

Овако употпуњено и свеобухватно знање представља темеље за даље бављење политичким/безбедносним проблемима модерног света, утолико пре што, „кад и ако се занемари анализа друштвеног и политичког контекста из којег се рађају безбедносни „изазови, ризици и претње“, нужно се улази у поље компромитације и потенцијалне злоупотребе „питања безбедности“, што даље отвара непрегледно поље за шарлатанство с једне (претрпано приученим курсистима прве заштите, аматерским аналитичарима геополитике и сличним дилетантима), односно простор за политичке манипулације и најзад потенцијалну деспотију (лажирање безбедносних претњи од стране власти), с друге стране“.

Такође, постоји потреба да се нарочито нагласи предност овакве коцептуализације проблематике политике/политичког, превасходно у смислу да поједностављени приказ и критички преглед свих релевантних појмова који ово дело нуди, представља ретко амбициозан покушај да се „размрси“ и студентима/читаоцима приближи ова по себи одвећ сложена и слојевита материја, нарочито закомпликована готово непрегледном терминолошком недоследношћу различитих аутора. С тим у вези, јасна и концизна појмовна одређења од непроцењивог су значаја у „мору“ синонимно употребљаваних, „израбљиваних“ и тиме вишесмислених термина. Покушај симплификованог преношења суштинне, неоптерећујући историјски прегледи (или можда боље рећи, компаративни прикази предмодерног и модерног), заједно са бројним илустративним приме-

рима и богатим садржајем додатних појашњења у фуснотама, чине ово дело препоручљивим како за оне на почецима стицања знања о политици/безбедности, тако и за оне који су већ „дубље загазили у те воде“, а ради потенцијалног отварања неких другачијих увида и перспектива, или бар, разрешења евентуално постојећих дилема и конфузности. Додајмо још и да резимеи и питања на крају сваког поглавља доприносе „школском“ карактеру ове књиге, наводећи на даља размишљања и извлачења властитих закључака. Коначно, и прилог – велики ратови и политички процеси/преврати који су стварали модерну историју, а нарочито- књиге које су одредиле модерно разумевање политике/политичког, сами по себи довољно говоре о свом значају за читаоца.

И поред свега наведеног, чини се да кључни допринос овога дела превазилази захтеве за остварењем потреба за едукацијом студената безбедности, а у односу на њихов особени идентитет, као и других заинтересованих читалаца, односно надмашујући свој експлицитно постављени циљ одређен као пружање увида у „основне феномене и/или структуре политике/политичког“, а ради осигуравања „чврстог полазишта за властиту политичку и/или безбедносну праксу“, фокусирајући се, притом, на „политичке аспекте мишљења и функционисања државе, историјску промоцију политичких идеологија, те различите облике предмодерног и модерног политичког вођства“. Реч је, наиме, о неприкосновеном значају који оно (ово дело) поседује за поимање, али и продубљено разумевање једног већ одвише „сажваканог и прежваканог“, „излизаног“ од прекомерне употребе, појма какав је „модерност“ (Модерна). И докле аутор наводи да је вероватно најфреквентнији термин 21. века (претпостављамо у контексту политичке мисли), реч „безбедност“, верујемо да је у једном знатно ширем домену (можда чак и готово свих друштвено-хуманистичких наука) најупотребљиванији управо појам „модерности/модерног“. Стога и покушај огољивања овога појма, разгртања и скидања свих његових наслага и слојева (као последица најразличитијих (зло)употреба и инструментализација зарад остваривања личних (или групних) циљева), или друкчије речено, покушај његовог адекватног (и одвећ нужног) термилошког одређења (за потребе превасходно теорије, а последично и праксе), са све суштинским карактеристикама и одредницама, представља вредност по себи. Утолико „Социологија политике“ превазилази оквире истоименог научног подручја социолошког истраживања политичких феномена, приближавајући се иницијалној замисли водилји – „да се оријентишемо у непрегледном мору“, у оригиналу политичких, мада сматрамо да и није неопходно ограничавање те врсте, „идеја, вредности, идеала и процеса, океанском простору историје који је данас можда узбурканији него икада пре“.

Према речима аутора, традиционални политички појмови доживљавају своју трансформацију у Модерни (дакле, не и укидање), при чему се „стари“ појмови обогаћују новим садржајем, све као одговор на изазове модерних околности. Суштинско за одређење „пројекта Модерне“ јесте његова заснованост „на успостављању аутономија различитих подручја живота (привреде, политике, уметности итд., све до морала и „начина живота“), при чему су они

изнедрили до тада непознате облике и садржаје различитих врста слобода“. Све ове слободе немају, нити могу имати, заједнички регулативни принцип (попут религије у периоду предмодерне), те су „упражњено место кохезивног фактора заједнице покушавале да попуне различите идеологије током протекла два-три века, с подједнаком горљивошћу, али и готово сличним поражавајућим учинцима“. Другим речима, „управо је тај раскол између религије и политике, као и других димензија живота (...), провоцирао настанак нове врсте религије- идеологије, надасве- политичке идеологије“. Илустративан је опис и актуелног стања модерног света до кога се дошло услед „засебних и међусобно сукобљених врста моћи, различитих концепција истине или виђења лепог“ који су „учинили да свет постане дефинитивно „рашчаран“, расцепкан, пролазан и „болестан“, а ради чијег „оздрављења“ је било потребно наново га „спаковати“ путем „политичких захтева и реформи запакованих у „објективну истину“ модерне науке“, са све закључком да управо међусобна борба ових идеологија или „погледа на свет“ представља „знак, замајац и усуд модерне политике“.

Даље, говорећи конкретније о модерној политици, аутор оцењује да грађански индивидуализам („као истовремени разлог и последица привредне (индустријске) револуције, социјалног превредновања и политичке масовности“) доводи до слике политике као „позорнице таштине и самодоволне воље за моћ, а мање или никако као простор реализације моралних вредности и заједничког добра“. Последице ће „достојанствени опстанак заједнице и слободан живот појединца доћи у колизију, штавише, у трајан и отворен сукоб“, смештајући политику у „савремени проказени статус“. Политика се, тако, оцењује и као „пуко мешетарење које се доводи у везу са „најстаријим занатом на свету“, односно као „нека врста „вируса“ који непрестано мутира своје садржаје и делује у различитим правцима и контекстима“.

Очевидно је да свет више нема јединствени регулативни принцип (нити општеприхваћене моралне оријентире), а што само потврђује тврдњу да етика у Модерни „стоји по страни од политике“. Управо у наведеном – „моралном изван политичког“ – аутор налази основни разлог наше склоности да омаловажавамо политичко деловање. Таквом поимању у прилог наводи и „општу тенденцију ка „политичком центру“ након Другог светског рата, претакање социјализма у либерализам (и обрнуто), уз неизбежни популизам и повремене таласе политичког екстремизма (...), све уз стално подстрекујући потрошачки индивидуализам (...)“ који чине да „актуелна (пост)модерна полтика нема своје издвојене вредности, односно врлине“ (а будући да „време у коме су све врлине подједнако уважаване говори нам да ниједна од њих нема праву вредност“).

Једна од централних тачака промишљања о модерној политици јесте и питање кризе легитимитета. С тим у вези, аутор наводи да је савремена политичка сцена обележена кризом легитимитета која нарушава „не само морални основ политичког деловања већ и сам његов смисао“, при чему само присуство континуиране системске кризе легитимитета, а која временом постаје „нормално стање ствари“, има за исходиште ситуацију у којој се „дословно све доводи у питање“, па се „онда исто тако све (чак и апсурдни захтеви и до јуче

неморалне потребе) могу тражити, па и добити неки облик легитимности“. Интересантно је и уочавање да „управо наша савременост, која је изнедрила строге принципе политичког легитимитета (правна једнакост слободних грађана у чији избор моралних и других животних оријентира нико нема право да се меша уколико они не штете правима других итд.), носи у себи потенцијал да се баш „у име заштите права“ заправо напуштају или издају слободе за које се до јуче тврдило да су неуклонљиве из живота модерног грађанина“, а што је у непосредној вези са једним од доминатних политичких термина, интересом, као „модерним политичким појмом који је на лествици политичких императива сменио моралне вредности из предмодерних времена“, односно са општеприменом процесом индивидуализма који промовише утилитаризам, чинећи, напослетку, да „корисност постаје норма политичког деловања“. Упутно би на овом месту било закључити са тврдњом да се „онеспокојавајућа пракса легитимације савременог света“ одвија управо у том „идеолошком галиматијасу слободног тржишта, међународне заједнице и људских права са делотворношћу државе, праведном расподелом и афирмацијом идентитета, а све уз логику да најјачи опстају“.

Ваљало би се поново вратити и на феномен безбедности, овде кроз призмину „континуиране „системске“ или „структурне“ кризе модерности, фундаменталне „нелагоде“ која захвата дословно све аспекте модерног живота“, кризе као „структурног основа и израза начина живота модерног човека“, „симптома, претпоставке, последице и основног замајца свих њених прегнућа, нада и страхова“. Управо у окриљу ове свеколике, универзалне модерне кризе безбедност се „у (не само) колоквијалном разумевању ствари појављује као засебна „вредност“, идеал који ваља остварити, као императив или жељено стање“. Са властитом „утопијском“, а тиме и „идеолошком“, тј. „манипулативном“ особеношћу, постаје предмет „опсесије“. Модерни свет, у стању „полууређеног хаоса, са сталним вредносним превирањима и апсолутистичким амбицијама социјалних класа и слојева, тоталитарних режима и демократија у никада „до тада“ постојећем глобалном контексту“ довео је до „праве идолатрије безбедности“. Или, сажетије, „док је модерног света, биће и кризе, и то је неумољива политичка, социолошка и свака друга чињеница модерности. Зато, док је модерности, биће и сталне, а временом по свему судећи и све грозничавије потраге за безбедношћу“. Закључимо са једном посве реалном и врло вероватном претпоставком аутора, утемељеној на тврдњи да је „безбедност наизглед (поново!) стекла предност над слободом, док је сила исто тако наизглед (коначно?) превагнула над разумом“, да смо можда „сведоци грађења темеља једне нове идеологије- идеологије безбедности, новог политичког „вјерују“ које прети да поништи такорећи свеколико политичко наслеђе и све досадашње расправе о досезању среће, слободе и једнакости и/или о реализацији праведности кроз политичко отелотворење „људске природе““.

Уз дужно поштовање и нужно уважавање теоријске поставке, односно поимања свих релевантних политичких појмова и промишљања о доминантним политичким феноменима и процесима представљеним у делу „Социологија политике“, дакле, уз посве афирмативни став ка свему написаном, ипак пос-

тоји једно елемент гледишта или приступа модерној политици који делимично прихватамо са задршком. Није, наиме, реч о неслагању, већ пре о извесном ограђивању у односу на конкретно гледиште, при чему је нужно напоменути да оно представља искључиво властито мишљење аутора овога текста, проистекло као резултат како досадашњег бављења овом тематиком (превасходно мислећи на преглед за то релевантне литературе), тако и неких личних промишљања и запажања. Конкретно, реч је о поимању улоге и значаја државе, односно политичких паартија као кључног политичког актера, у модерној политици, или, чак општије, у модерно доба.

У делу је и више него очигледан државоцентричан приступ модерној политици, при чему се модерна држава одређује као „специфична деперсонализована политичка творевина или држава као власт“, „нов (модеран) политички феномен или „изум““, који је настао и развијао се према специфичним историјским потребама Запада, те који је током 19.-ог и 20.-ог века постао „образца за формирање политичких установа у културама широм планете“. Поменути државоцентричност експлицитно је исказана, између осталог, кроз даља одређења националне државе као „основа и средства безбедности у чијем језгру фигурира људски живот, а заједно са њим и питања смисла или сврхе живота“, кроз констатацију да „доминација питања безбедности означава (а посредно и промовише) фактичност огромног значаја државе у свакодневном животу људи (заштита, али и контрола готово свих аспеката заједничког живота)“, а коначно и кроз став да „на који год начин мислили о безбедности- њеним нивоима или димензијама, карактеристикама или актерима, увек је у центру пажње најшири и највиши контекст: (предмодерна) политичка заједница, односно (модерна) национална држава“, која је „упркос различитим пророчким најавама и идеолошким објавама „пропадања државе“, она и данас стожер политичког живота“, односно да је држава „још увек највиша политичка институција која ствара и одржава међусобну повезаност појединаца у модерном друштву, дефинише јединство и делокруг шароликих установа заједнице преко којих се успостављају традиционални односи наређивања и послушности, ауторитета и легитимитета“.

Нешто изричито је ставове аутора о првенству државе, односно државног (мислећи притом на политичке странке или партије) налазимо и у оцени да смо „често склони да преувеличавамо моћ појединаца на историјској сцени“, те да су „одлучујући политички актери у Модерни заправо политички колективи“, те да „бар још неко време, класичне политичке форме Модерне, посебно њени непосредни актери- политичке странке, још увек чине одлучујући фактор формирања јавне воље, тј. политичких тежњи и амбиција“.

Наиме, промене у теоријском дискурсу, како студија безбедности, тако и науке о међународним односима, у први план истичу вишедимензионалност концепта безбедности, и то првенствено као последицу процеса глобализације, али и свих осталих пратећих појава модерности (информатичке револуције, ширења спектра људских права, глобалних социјалних, економских, еколошких и свих других проблема итд.). Тиме се, осим националног (ниво државе), безбедност тумачи и на међународном (ниво међународне заједнице), али и

глобалном нивоу (тзв. глобално „село“). Осим тога, најактуелнији концепт, концепт људске безбедности, за свог референтног објекта, али и субјекта узима појединца. На овај начин, проширивањем обима објеката/субјеката, неминовно долази и до „растакања“ улоге државе (дакле не „пропадања“, већ пре „блеђења“), као пређашњег, ако не јединог, онда бар најважнијег актера.

Но, наведено није предмет спорења те нећемо продубљивати проблематику већ ћемо се задржати на изнетом. Предложено треба поимати као својеврсни увод у оно што представља суштинску тачку размимоилажења у схватањима, пре на унутрашњем (унутардржавном) неголи на међународном нивоу. Наиме, аутор прихвата да „док грађани својим повременим учешћем у политичким борбама увек остају на њиховој маргини, поврх стварних политичких делатника у виду партијских људи и евентуално челника других организација у том окружењу, постоји много парapolитичких актера који неретко претендирају да креирају партијске циљеве и да уједно користе све добробити које проистичу из политичке валсти. Реч је о неизбежним „играчима из сенке“, тзв. „политичким паразитима“, који не учествују директно у борби за власт и немају званичне јавне функције, тј. политичка и/или државна намештења. Сви ти „симпатизери“ и „саветници“, а посебно финансијери, немају конкретну политичку одговорност, и као такви најчешће не трпе последице грешака својих „клијената“ (иако по правилу убиру плодове њиховог успеха), с тим да се могу и заштитити у случају демонстрирања неспособности или учињених глупости од стране корисника њихових услуга“. Даље додаје да је „морализирање“ политике и јавног простора више било дириговано из сфере паралелних структура моћи које су контролисале државу (различити фондови и удружења задужена за „ширење демократије“ потпомогнути крупним капиталом), него што су били израз аутентичне политичке воље грађана унилибералних демократија Запада“.

Међутим, даје отворено негативан одговор на питање „да ли је заиста могуће допунити и котролисати систем представничке демократије мимо њених уобичајених механизма“ истичући да „разнолике грађанске иницијативе везане за опште интересе у засебним сферама живота не могу бити алтернатива етаблираним институцијама државе, али могу послужити као коректив њиховог деловања“, те да „све изван тога доводи у питање демократски карактер државе и достигнуте стандарде одлучивања унутар политичке демократије.“ Нарочито је скептичан у вези са питањем „ко доноси одлуке, постоји ли нека јединствена елита у позадини свих парцијалних процеса, нека „елита елите“ која је способна да доноси одлуке које важе широм света и то мимо изборних или било којих других јавних политичких процедура? Да ли постоји таква врста суперелите („елитина елита“) или су све националне и наднационалне елите, баш као и свако појединачно друштво, држава или глобална заједница, увек изнутра подељене и расцепкане по деловима, тј. према пореклу, интересима и циљевима?“, указујући, притом на „тренутно медијски најпопуларнију теорију по којој наведене (полу)тајне групе стварају стање контролисаног хаоса у свету, све како би једино сигурно место за улагање капитала остале САД“.

Докле са једне стране констатује да је „стварање монопола или олигопола на тржишту информација учинило да се концентрише количина моћи која дословце „производи стварност““, па су „тако велике медијске куће, у садејству са великим корпорацијама из других профитних области (...), заједно са владом моћних држава у прилици да намећу и бришу одређене теме из јавног простора, те да „управљају ризицима“ из свих могућих сфера јавног, привредног и међународног живота и то искључиво по мери властитих (тренутних и дугорочних) интереса“, али и да „поред класичних и авангардних политичких организација које се у пољу јавног мњења надмећу како би стекли предност (већину) приликом избора и тако у парламенту формирали власт, савременост је изнедрила низ других- не толико јавно присутних политичких група, колико специјализованих група за притисак и оне углавном служе као „продужена рука“ политичких партија“, прилично се оштро супроставља мишљењима по којима су „политичке партије у служби невидљивих група чији се интереси маскирају јавним организацијама и њиховим учешћем у јавним политичким процедурама“. Враћајући се поново на питање да ли постоји „елита елите“, „тј. неки нејавни политички субјекти („моћници“) који у сенци управљају званичном политиком?“, закључује да, уколико би одговор био потврдан, а што је, сматра, више него спорно, „подразумева се да онда треба правити разлику између локалних и глобалних моћника, при чему су локални тајкуни увек у (не)вољној служби оних глобалних власника и управљача транснационалних корпорација, медија, банака и њихових државних клијената.“

Основ за веровање у супротно настојаћемо приказати кроз ставове аутора у вези са улогом наднационалних, међународних фактора у политици, изнетих у самом делу. Полазећи од тврдње да су „тзв. велике силе спремне да креирају своје ближе и даље „безбедносно окружење“ на различите начине, зависно од својих историјских искустава и тренутне моћи (од класичних уцена и кажњавања, преко активног учешћа у унутрашњим поделама других држава и уз прикривену илегалну финансијску и војну, али зато често и отворену политичку подршку локалном сецесионизму или по потреби унитаризму, све до новопронађене универзално оправдавајуће политичке формуле познате као „хуманитарна интервенција“)“ (а у контексту злоупотребе дискурса безбедности), па преко примера САД које су „еволуирале од „обећане земље“ слободне приватне иницијативе у економији, политици, култури и религији (19. век), до прве војне и економске силе света која на крилима властите самопроглашене изузетности и рецепције сопствене демократске одговорности безмало „утерује слободу“ у дословно све крајеве планете (крај 20.-ог и 21. век)“, односно „преображаја САД из заштитника слободе у њеног светског ментора и потенцијалног диктатора“, а закључно са ставом о претходно помињаним (полу)тајним организацијама, „које би у глобалној реалполитици, наводно, биле (полу)тајне наднационалне организације које имају средства (капитал) и полуге (медије) да своје интересе намећу свима – националним државама, међународним организацијама и невладиним групама. Реч је о „финансијској интернационали“, тј. полујавним мешетарима светских берзи, менаџерима транснационалног капитала, власницима или директорима медија и великих

корпорација, који у различитим структурним формама настоје да координирају светско тржиште капитала, идеја и политичких вођа. О њиховој претпостављеној моћи до сада је сковано безброј теорија завера помоћу којих се настојала објаснити актуелна политичка и економска стварност. Како год, наведене теорије увек имају неко своје „рационално језгро“ и управо зато се може рећи да често имају стварне основе, а понекад чак и да су реалне! Најзад, емпиријска је чињеница да веома мали број људи у свету поседује несразмерно велику количину капитала, па тако сигурно и несразмерно велики утицај на светске политичке, економске и културне токове“.

Најзначајнији је, међутим, став аутора према коме су „брзи и разноврстан развој друштва и државе, противречни захтеви за све већом интервенцијом државе у сфери друштва с једне, те захтеви за дерегулацијом тржишта, с друге стране, учинили да се у теоријском, али и практичном смислу размишља (али и дела) у правцу формирања међународних облика власти који би заправо поништили идеју да унутар политичке заједнице постоји коначни и апсолутни облик власти“. Како сам наводи, „и док се у доктринарној сфери међународног права и даље инсистира на суверености која значи равноправност свих држава, одлучивање консензусом и др., у реалполитичкој стварности међународних односа сувереност се данас сматра безмало застарелим, тј. превазиђеним концептом. Као разлог за то наводи се постојање проблема који превазилазе националне државе (...), што све заједно, наводно, упућује на неопходност стварања јаких међународних институција које би биле способне да утичу на глобалне токове, али и на локални, унутрашњи развој (...) националних држава. Такве институције (почев од УН и ММФ-а и Светске банке) биле би задужене да надзиру процесе десуверенизације националних држава што би, опет наводно, обезбедило светски мир и развој“.

Управо ауторов покушај аргументације овога схватања, истовремено представља и наш покушај аргументације супротног, односно његовим „пресликавањем“ на унутардржавни ниво, закључујемо да су, политичке партије, најалост, одавно престале да буду кључни политички актери- „како је показало савремено политичко искуство, поништавање националног суверенитета у корист међународне заједнице (...) оставља исувише празног простора за политичке и економске манипулације, најзад и војне претње или интервенције од стране оног најмоћнијег или најјачег дела међународне заједнице који тако долази у прилику да властите интересе приказује и остварује као наводно универзалне и трансационалне. Покушаји да се сувереност државе замени или ограничи међународном заједницом увек остављају горак укус наметања партикуларне политичке воље од стране најјачег члана (или најјачих чланова) дотичне заједнице осталима. Утолико у савременом реалполитичком животу, сувереност могу да уживају само оне државе које имају економску, политичку и војну снагу да самостално одлучују о својим интересима и начину њихове реализације“.

Није ли управо у политичком животу сваке од земаља у развоју (развијених нарочито, а о оним неразвијеним бесмислено је у овом контексту и говорити) на делу претходно описана ситуација, односно ситуација да актуелна

власт само формално остварује своју улогу на предвиђени начин? Није ли и више него очигледно да се власт од стране оних који би, именовани као такви, требало да је врше, врши само у мери и обиму који диктира (или, прецизније дозвољава) управо та нека „невидљива“ (мада, јавности обично и те како позната) „рука из позадине“? Није ли доминација моћи (као чисто материјалне, чији су носиоци претходно поменути лица/групе) довела до готово потпуне инструментализације политике и политичког? Има ли смисла у савременим околностима живљења говорити о политици на исти онај начин на који је она теоријски утемељена?

Чини се да актуелне околности иду у прилог претпоставци да нити су формални носиоци државне власти и **суштински** носиоци кључне политичке (и сваке друге димензије) моћи, нити су државе (на наднационалном нивоу) **истински** носиоци суверености и кључни политички актери модерног доба. Оно што остаје непроменљиво у домену унутарполитичког јесу држава као вештачка творевина и неформални, али истински носиоци власти и моћи, докле се формални носиоци сваке врсте власти мењају у складу са конкретним околностима, али и интересима оних „трајних“. Такође, непроменљива остаје и тенденција смештања све власти у окриље извршне, а науштрб законодавне и судске власти. Најзад, и простор за политичко деловање остаје слободан докле год се не уплиће у интересе тих моћника. Чињеница да овакве и сличне претпоставке још нису добиле своје теоријско утемељење, односно емпиријску потврду (илити „научно покриће“), те да су остале и даље на незавидном нивоу „теорија завере“, не искључује и могућност да нека скорија будућност створи услове за њихово препознавање и доказивање, а тиме и, надамо се, подстрекавање изналажења начина за њихово, ако не елиминисање, онда бар ублажавање њихових нежељених последица, у мери у којој је то могуће и оствариво.

Свакако да би, наспрам актуелног стања, идеално било приближавање теорије и праксе и веровање у постојање деперсонализоване државне власти. Свакако и да се, барем у истраживачке сврхе, мора поћи од неке полазне тачке (државе или владајуће политичке партије, подразумевано уз постојање и предвиђене троделне поделе власти, те њиховог међусобног ограничавања). Реалност савременог света, нажалост, несумњиво води ка песимистичнијим прогнозама. И више је него довољно примера у пракси, нарочито драматичних на међународном нивоу, који нам не дозвољавају да „останемо где јесмо“, већ нас, како и сам аутор истиче, наводе да, будући да је „модерна теорија политике не само испарцелисала значења и тумачења политике и политичког, већ је диференцирала значења политичке заједнице, а надасве државе“, те да „како се чини данас, државне функције и њихове носеће институције, онако како су постављене у класичној демократској схеми поделе власти, нису више делотворне“ приступимо „разрађивању различитих принципа рашчлањивања и балансирања власти, као и многим другим приступима који у основи надилазе функционални оквир поделе власти, премда и даље остају у оквирима поделе, тј. међусобног ограничавања и прожимања власти“.